

Építészet határok nélkül. Szabó János életútja

Kulcsár Attila

építészmérnök, tervező, Debreceni Egyetem Műszaki Kar Építészmérnöki Tanszék, nyugalmazott tanára (1992-2012), tanszékvezető, műteremvezető Pláne és Plánum Kft ügyvezető, vezető tervező (1992-2024)

Absztrakt: Az épületek kultúrák reprezentációi, az ókortól napjainkig. Stílustörekvéseik országhatárokat átlépve nemzetköziek. Iskoláik mindenki előtt nyitva állnak, megépült alkotásaik példaként. Ez a tanulmány egy Nyíregyházáról, Debrecenből és a Műegyetemről induló építész karriert mutat be. Szabó János Párizsban, tengereken túl, Kanadában és Közép-Keleten is bizonyította tehetségét, gyarapítva a magyar felsőoktatás és szellemiség hírnevét.

Kulcsszavak: Sajó István, magasház, MODEM, Művészeti Akadémia

A magyar építészet neves alkotói tanulmányaikat sokszor külföldi egyetemeken folytatták, hogy aztán hazatérve itthon alkossanak remekműveket. A tizenkilencedik században Ybl Miklós, Schulek Frigyes is pallérozódott Bécsben, Münchenben, Itáliában. Később a modern építészet módszereit Medgyaszay István is Bécsben, Breuer Marcell a Bauhaus iskoláiban Gropius mellett tanulta, majd Amerikában lett világhírű. Sajó István Floridában is tanult „modernül”, de ő hazatért Debrecenbe.

A nyugati minták megismerése 1944-ben építészetünk túlélése érdekében történt, amikor a kormány tanáraival együtt nyugatra menekítette a Műegyetem harmad-, negyedéves hallgatóit, hogy az újjáépítés számára szakemberei legyenek majd az országnak. Ők voltak a „dániások”: Farkasdy Zoltán, Jánossy György, Zalavári Lajos, akik hazatértük után így lehettek a magyar modern építészet ikonjai; ők többnyire képesek voltak elkerülni a szocreál stílus buktatóit. Az ilyen nyugati „tanulmányutat” a kádári időkben már nem támogatták. A több kilométer hosszú ún. Szalagház koncepció építészének, Zalotay Elemérnek és Szabó Jánosnak távozását már disszidálásnak hívták.

Ebben az írásban Szabó János életútját kívánjuk felidézni, aki Nyíregyházán született 1936-ban, és középiskolába ugyanitt járt, a 7. számú Építőipari Technikumban végzett 1955-ben, mely ma a Nyíregyházi Szakképzési Centrum Vársárhelyi Pál Technikum néven működik. Az 1955-ben készült érettségi tabló ma is megtalálható az iskola folyosóján (1. ábra).

1. ábra: A 7. számú Építőipari Technikum 1955-ben végzett növendékeinek érettségi tablója Szabó Jánossal (a diákok első sorában jobbról az ötödik fotón)

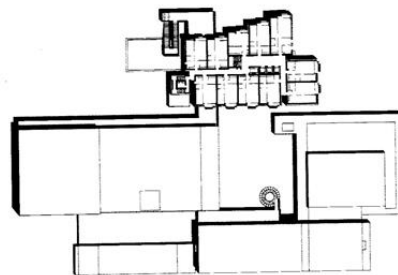
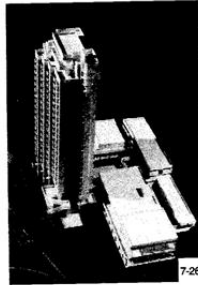
Szabó János az érettségi után a Debreceni Tervező Vállalatnál kezdett dolgozni, mert főleg az építészeti tervezés érdekelt. Itt töltött évei alatt levelező tagozaton végezte a Műegyetem építészmérnök szakát, diplomáját 1966-ban kapta meg (2. ábra).

2. ábra: Szabó János ifjúkori képe

Tehetségére Mikolás Tibor, munkahelyének Ybl-díjas főmérnöke is felfigyelt, és támogatta Boruzs Bernáttal közös indulásukat több hazai építészeti tervpályázaton, például a budapesti, 1966-1970-ben lezajlott Nemzeti Színház pályázaton. Szabó János kezdetben egészségügyi létesítményeket, termelőszövetkezeti áruházakat, vendéglátó épületet és lakóházakat tervezett. A debreceni Petőfi téren álló magasház a műegyetemi diplomaterve volt, amelyet aztán kiviteli tervként szintén Boruzs Bernáttal együtt fejlesztettek tovább a ma látható várostoronnyá. A 24 szintes „fel-

hőkarcoló” a Nagytemplom ellenpontjaként Debrecen városszerkezeti nagytengelyének két végét jelenti, és a MÁV-városkapu építészeti együttesének hangsúlyos eleme (3. ábra).

3. ábra: A debreceni Petőfi téren álló magasház

A korabeli építőipar technológiai és a korszak általános gazdasági korlátai nem elégtették ki Szabó János ambícióit.

4. ábra: A Debrecenben álló urnatemető épülete

A köztemető urnacsarnoka leszegényítve épült meg (4. ábra); a Nagyerdő kapujába (Simonyi út 39.) ugyancsak Boruzs Bernáttal tervezett ún. KISZ- társasháza egy ABC áruházzal együtt is csak tömegében jelzi az eredeti terv többre hivatottságát. Egy rendelőintézet megépítése pedig teljesen elmaradt.

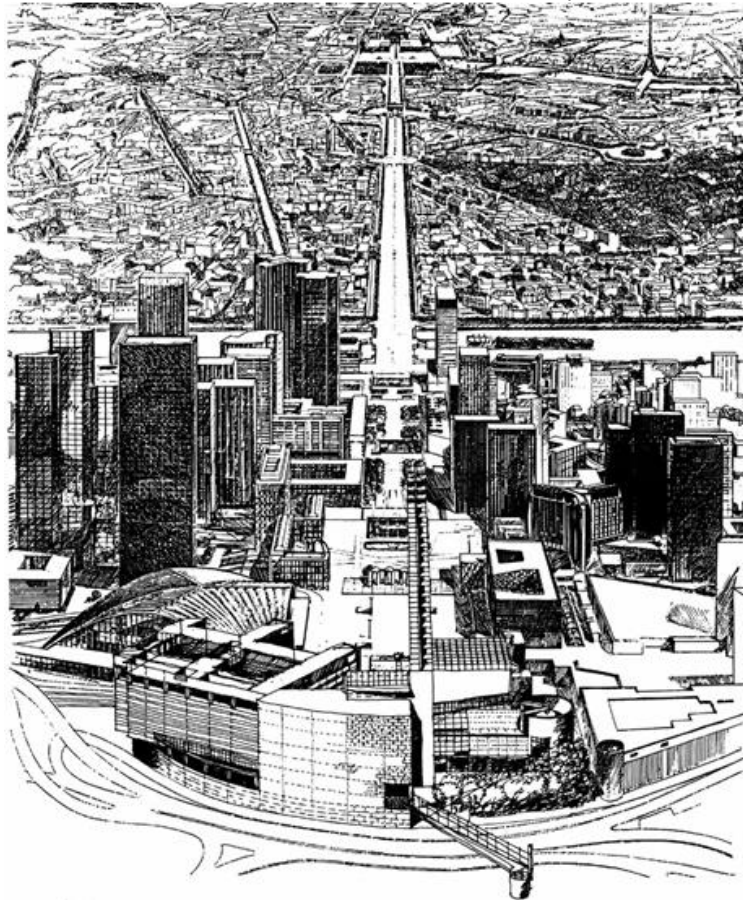
Ilyen szűkre szabott szakmai korlátok jellemezte évek után Szabó János 1974-ben egy tanulmányút végén nem tért haza Svájcból. A híres Justus Dahinden építész irodában szeretett volna dolgozni, de nem kapott munkaengedélyt. Amikor feleségének is sikerült utána utazni, Kanadába, Torontóba költöztek, s szerkezet-tervezőként kapott munkát a Crang and Boake Architects-nél, amely ma is Kanada egyik legnagyobb építészirodája.

Az újrakezdés nem volt könnyű, hiszen idegen nyelven kellett boldogulnia, felvételt kellett nyerni a befogadó országok építész kamaráiba, meg kellett felelni különféle szakmai szervezetek előírásainak. Mindezt bevándorló idegenként, iskolatársi támogatások, szponzorok nélkül, sok esetben Kanadán kívüli megbízók változatos ízlését kielégítve. Mindehhez csak a hazai feleség, Kertész Lenke támogatása volt adott, no meg a maga erejéből táplálkozó szívósság és tehetség.

Nem állt mögötte, mint például egy másik magyar építész, Breuer Marcell esetében, a Bauhaus iskolázottsága és kapcsolatai, a modern építészet UIA kongresszusainak kirakata, CIAM és a CIRPAC nemzetközi szervezeteinek ajánló támogatása. A pénzvilág cápái nem szponzorálták megbízásokkal, díjakkal, és a média sem reklámozta, mint pl. Emery Rothot. Így a messzi kanadai tevékenységére nem figyelt fel az európai építész szakma és a hazai porondon sem érte el Breuer Marcell vagy Hudecz László ismertségét. Pedig itthoni gyakorlatát folytatva, napi munkái mellett Kanadából is részt vett több nemzetközi tervpályáza-

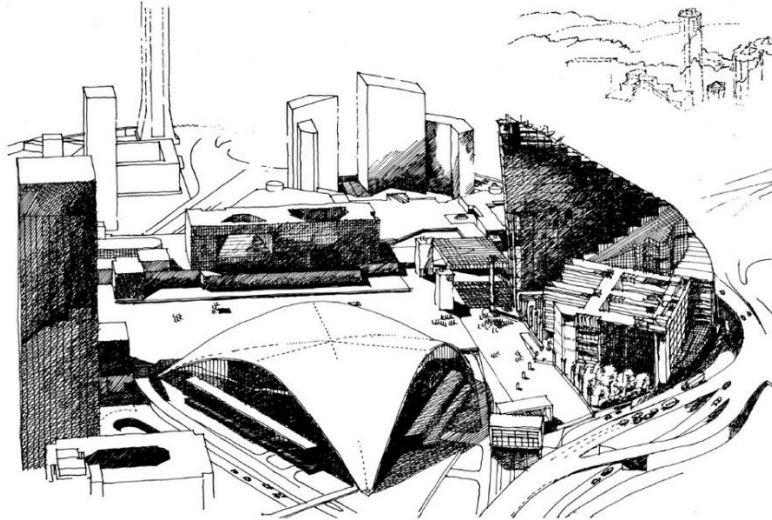
ton, amivel sok megbízást szerzett cégének, melynek időközben igazgatójává lépett elő. Kanadán kívül Svájcban, a Közel-Keleten, Kínában, Új-Zélandon és Ausztráliában is tervezett szállodákat, irodaházakat, repülőtérrel, kórházat.

2016-ban (velem együtt) átvette a Műegyetemen aranydiplomáját. Az életútját bemutató összegzésében egyik legnagyobb sikereként említette, hogy a Tête Défense-Paris 1982-ben lezajlott pályázatán Dalibor Vocacs cseh származású kollégájával készített tervükkel – 424 induló között – 2. helyezést értek el (5. ábra).

5. ábra: A Párizs Défense negyed központjának terve az Építészet határok nélkül kiállításon

A kiíró Mitterand köztársasági elnöknek azonban Otto von Spreckelsen dán építész Nagy Kapuzata, a Grande Arce terve jobban tetszett, mely a Diadalívet idézte felhőkarcoló méretben a Champs Elysées sugárút másik végén, kijelölve Párizs új kommunikációs központját. Az építészeti tervekhez a nyolcvanas években még nyugaton is tusrajzokat használtak, a távlati képek szabadkézzel készültek; Szabó Jánosnak ebben is kiváló adottságai voltak (6. ábra).

6. ábra: A párizsi pályázat építész-grafikai bemutatása

(Rajzolni még Nyíregyházán, a szakközépiskolában Szerencsi Zoltán [alias „Don Pedro”] tanár úrtól tanultunk.) Terveit és magyarázó grafikáit 2018-ban az Építészfórumban Kovács Dániel, majd Kovács Péterék rendelkezésére bocsátotta, és látható volt Debrecenben is az Építészeti határok nélkül című – a debreceni MODEM-ben megnyílt – kiállítás tablóin is.

Szabó János évtizedekig megbízható módon működött egy piac-orientált világban, nagyszámú irodaháza, szállodája épült meg, mint például a Police Marine Unit Torontóban, vagy az Office Bulding Waterloo-ban, amelyek egy része azonban – az igazat megvallva – tucatnyi tömegáru a nagyvárosok felhőkarcolói között.

7. Ritz-Carlton Hotel épületegyüttese Dohában (Katar)

Így aztán a sablonokat megunva, önálló vállalkozóként is kipróbálta magát, megcsillogtatva tehetségét, sokoldalúságát. Valójában szakmailag a kitejesedést ez hozta meg számára. Ebből a korszakából származó épületei az arab világ milliárdos üdülőközpontjaiban állnak. Itt most csak a Dohában megvalósult Ritz-Carlton Hotel öt csillagos épületegyüttesét mutatom be, amely Katar egyik gyöngyszeme. (7. ábra). Ez az épület személyes műszaki ellenőrzésével készült, mert Szabó János konstruktőrnek is kiváló volt. Az utóbbi években például nagy kórházak felújításának tervellenőreként tevékenykedett, és oktatott a University of Toronto Architecture and Landscape Karán is.

8. ábra: Szabó János aktuális arcképe

Szabó János az idén lesz 88 éves (8. ábra). Személyesen csak az aranydiploma-osztáson találkozhattam vele 2016-ban. A debreceni MODEM-ben megrendezett kiállításon látványos grafikái mutatták be hatalmas életművét, amelyet addig alig ismertünk, pedig büszkék lehetünk rá, mert magyarságát és szakmai elveit máig megőrizte. Élete példászerű építészkarrier, amelyet akár Ybl- vagy Kossuth-díjjal is kiteljesedve jutalmazni lehetett volna. Kicsit későn jött hazai elismeréseként – 2020. október 12-én – a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia az Építőművészeti Osztályba tiszteleti tagként Szabó Jánost is felvette.

Irodalomjegyzék:

- Mártha Anna 2018: Szabó János életműve. In: Debrecen modern építésze 1945-75. 25-137. oldal. Debrecen Egyetemi Kiadó
- BME Arany-, Gyémánt-, Vas-, Rubin és Platina diplomások. Építészmérnöki Kar 2016, 223. p. Pro Progresszió alapítvány
- Szabó János: Építészet határok nélkül. MODEM kiállítás, Debrecen. Kurátor: Süli-Zakar Szabolcs 2018 és Budapest MÉSZ, Budapest Kós Károly terem, 2018.
- Beszélgetés Boruzs Bernát Ybl díjas építésszel közös munkásságuk emlékeiről a Hajdú-Bihar Megyei Építész Kamarában, 2023.